

HUGO CLAUS' "ONVOLTOOID VERLEDEN OP HET TONEEL

Tijdens hun opleiding aan de Studio Herman Teirlinck werkten ze intens samen, en na hun afstuderen doen ze dit sinds 1999 verder onder de ludieke naam 'Olympique Dramatique'. De acteurs Tom Dewispelaere, Ben Segers, Stijn Van Opstal en Geert Van Rampelberg blijven samen voorstellingen maken, maar doen dit niet uitsluitend met elkaar. Coproducties zoals *Donkiesjot* in 2006 samen met Theater Stap¹, of *Adams Appels* in 2009 samen met Het muziek Lod² of nog *Bij het kanaal naar links* in 2011 samen met het Nederlandse 'De Mexicaanse Hond', zorgen voor een aangename en vruchtbare kruisbestuiving. En er wordt veel en graag gewerkt met gastacteurs, zoals bij de overrompelende en hilarische toneelversie van *De Geruchten* (Hugo Claus) die Olympique Dramatique in 2008 maakte samen met Guy Cassiers, die ook de regie voerde over het collectief dat voor de gelegenheid was uitgebreid met een aantal geestesgenoten. Het werd een gemeen boeiende, sprankelende, en bij pozen hilarische voorstelling³.

De roman *Onvoltooid Verleden*⁴ van Hugo Claus werd voor zijn verschijnen in 1998 aangekondigd als een 'vervolg' op *De Geruchten*. Deze roman uit 1996 gaat over René Catrijsse, een deserteur uit een koloniale oorlog in het voormalige Belgisch Congo, die in 1966 terugkeert naar zijn geboortedorp Alegem. Zijn komst gaat gepaard met een aantal mysterieuze gebeurtenissen en verschijnselen, veroorzaakt onrust bij de plaatselijke bevolking en brengt een aantal geruchten op gang. Niet alleen rond de familie Catrijsse, maar ook over het gehele dorp hangen spoken van de tweede wereldoorlog, waarin zovelen 'fout' zijn geweest. *Onvoltooid Verleden* speelt zich eveneens af in het dorp Alegem, maar heeft Noël Catrijsse, de broer van René, als hoofdpersonage. Noël, die als kind ooit van een fiets gevallen en is sindsdien wat simpel is gebleven, werkt als magazijnier in een boekhandel is, en blijkbaar voor iets ernstigs opgepakt. Hij doet aan ex-commissaris Blaute zijn verhaal over wat hij heeft meegemaakt.

De toneelversie⁵ van deze roman is een idee van Tom Dewispelaere, die bij de bewerking en realisatie bijgestaan werd door medespeler Jan Declair, coach Jan Bijvoet en dramaturge Ellen Stynen. Omdat de roman grotendeels bestaat uit dialogen tussen het personage Noël Catrijsse en commissaris Blaute, lijkt dit niet zo'n moeilijke klus te zijn geweest, maar de realiteit is meestal anders dan de schijn. In de roman komen er behalve Noël en de commissaris, ook een aantal vrouwelijke personages voor die erg belangrijk zijn. Ze live op de scène zetten zou een optie kunnen zijn, maar dan wel een die in grote mate de fantasie van de toeschouwer zou inperken.

De ganze voorstelling is één lange, maar ongemeen boeiende monoloog van Noël die aarzelend, gestoord door enkele tics, soms met horten en stoten en dan weer in gulpen, zijn verhaal vertelt. De manier waarop acteur Tom Dewispelaere gestalte geeft aan dit zielige personage, is enkel maar met superlatieven te beschrijven. Ook zijn taalgebruik is opvallend. Geen Algemeen Nederlands, ook geen dialect. Wel een 'volkse' taal, met een licht Kempens accent dat hem eigen is, en natuurlijker overkomt dan een eventueel aangeleerde Westvlaamse tongval. Zijn zinsmelodie is een beetje lijjig, op het eentonige af. Maar nooit vermoeiend, want hij slaagt erin om elke zin, ja zelfs haast elk woord, een eigen intonatie mee te geven. Zijn inleving in zijn personage is haast perfect, maar zonder onnodige opvallende bravoure zoals die bij sommige 'method acting' acteurs wel voorkomt. Indrukwekkend.

Ex-commissaris Blaute is de katalysator die Noël aan de praat houdt, hem af en toe een prikje geeft om verder te gaan, hem terugbrengt naar de essentie van zijn verhaal wanneer hij dreigt af te dwalen. Als commissaris heeft Jan Declair niet bijster veel tekst, maar zijn intens volgehouden 'stil spel' is van essentieel belang voor het opbouwen en vasthouden van de dramatische spanningsboog die van het begin tot het einde deze voorstelling omvat. Hij is niet alleen een noodzakelijke aangever die zijn collega (en oud-student) laat scoren, maar ook een meervoudig gelaagd personage. De toeschouwer heeft inderdaad de keuze: is deze commissaris een minzame luisterende biechtvader, of een handige politieman die de verdachte met een listige ondervragingsmethode vakkundig in de val lokt? Jan Declair heeft eigenlijk geen tekst nodig, om zijn personage haarscherp uit te tekenen. De manier waarop hij zijn boodschappentas leegmaakt, zijn jas aan de kapstok hangt, zijn dossier openslaat, vertelt boekdelen.

Zoals zo dikwijls zet Hugo Claus zijn lezers (en zijn toeschouwers) graag op het verkeerde been. In het begin lijkt Noël Catrijsse een sympathieke zielenpoot, die misschien wat kattenkwaad heeft uitgehaald door met een anonieme brief zijn werkleider verdacht te maken. Geleidelijk aan wordt het beeld bijgesteld, en meermaals neemt het verhaal een verrassende wending. Tot uiteindelijk alle puzzelstukjes in elkaar vallen. Maar is hij een misdadiger, of een slachtoffer? En indien hij beide is, hoe wordt het percentage dan tussen die twee categorieën verdeeld?

Het decor is sober: een brede en hoge wand vol gerechtelijke dossiers: een ontoegankelijke verzameling van feiten over en/of verdachtmakingen van al wat er in onze samenleving kan misgaan. Een kapstok en een tafeltje met een stoel voor de commissaris. Een stoel voor Catrijsse. Nog een paar stoelen. Tot aan het

einde van het stuk het eenvoudige maar functionele decor met een verrassend effect vervangen wordt door een beeld, dat de obsessies van Catrijsse op een hallucinante manier visueel duidelijk maakt. Als er een categorie van ‘niet te missen’ voorstellingen⁶ bestaat, hoort deze er beslist bij.

Toon BROUWERS

NOTEN

- ¹ Theater Stap is een gezelschap, gevestigd te Turnhout, dat sinds 1985 voorstellingen maakt waarin mensen met een mentale handicap centraal staan.
- ² Het Muziek Lod: een werkplaats voor muziek en hedendaags muziektheater, Bijlokekaai 3 te B-9000 Gent.
- ³ “De Geruchten” (Hugo Claus) première 17.01.2008. Concept en regie: Olympique Dramatique en Guy Cassiers. Spel: Katelijne Damen, Tom Dewispelaere, Ben Segers, Liesa Van der Aa, Marc Van Eeghem, Stijn Van Opstal, Greet Verstraete. Stijlconcept/Vormgeving: Enrico Bagnoli, Diederik De Cock, Arjen Klerkx. Kostuums: Ilse Vandenbussche. Productie: Toneelhuis. Voorstelling gezien op: 17.01.2008.
- ⁴ Hugo Claus: Onvoltooid Verleden. Amsterdam: De Bezige Bij, 1998 (ISBN: 9 789023 437628). De roman verscheen in 1997 reeds als feuilleton in de krant De Morgen.
- ⁵ ‘Onvoltooid Verleden’(Hugo Claus) toneelbewerking van Tom Dewispelaere, Jan Declair, Jan Bijvoet en Ellen Stynen. Spel: Tom Dewispelaere en Jan Declair. Coaching: Jan Bijvoet. Productie:Toneelhuis. Première op 19.04.2012 in Toneelhuis, Antwerpen. Voorstelling gezien op 04.05.2012.
- ⁶ ‘Onvoltooid Verleden’ staat ook op het programma van het Toneelhuis tijdens het seizoen 2012-13 (van 13 tot 15 juni in de Bourlaschouwborg te Antwerpen).